

правовая система (дата обращения: 21.04.2026). – Текст : электронный.

3. О профессиональном пенсионном страховании : Закон Респ. Беларусь от 20 декабря 2007 г. № 322-З : в ред. от 20 июля 2023 г. № 300-З : в ред. от 12 июля 2025 г. № 90-З // іlex : информ. правовая система (дата обращения: 21.04.2026). – Текст : электронный.

4. Об аттестации рабочих мест по условиям труда : постановление Совета Министров Респ. Беларусь от 22 февраля 2008 г. № 253 : в ред. от 3 марта 2021 г. № 125 // іlex : информ. правовая система (дата обращения: 21.04.2026). – Текст : электронный.

5. Об утверждении Инструкции по оценке условий труда при аттестации рабочих мест по условиям труда : постановление Министерства труда и социальной защиты Респ. Беларусь от 22 февраля 2008 г. № 35 : в ред. от 18 августа 2025 г. // іlex : информ. правовая система (дата обращения: 21.04.2026). – Текст : электронный.

6. Об изменении постановления Министерства труда и социальной защиты Республики Беларусь от 22 февраля 2008 г. № 35 : постановление Министерства труда и социальной защиты Респ. Беларусь от 18 августа 2025 г. № 85 // іlex : информ. правовая система (дата обращения: 21.04.2026). – Текст : электронный.

7. Каменский, Н. С. Реализация концепции «нулевой травматизм» на предприятиях Республики Беларусь / Н. С. Каменский, Г. И. Белохвостов // Актуальные проблемы агроинженерии в XXI веке : материалы Национальной научно-практической конференции с международным участием, посвященной памяти д.т.н., профессора Вендина С. В., п. Майский, 15 ноября 2024 г. - Майский : ФГБОУ ВО Белгородский ГАУ, 2024. – С. 20–21.

УДК 377

В.Л. Сельмановіч, канд. с.г. навук, дацэнт,
Установа адукацыі "Баранавіцкі дзяржаўны ўніверсітэт", г. Баранавічы
e-mail : vselmanovich@yandex.ru

ДАДАТКОВАЯ АДУКАЦЫЯ ДАРОСЛЫХ: ВЫКЛІКІ БЯГУЧАГА СТАГОДДІЗЯ

Ключавыя словы: дадатковая адукацыя дарослых, час, тэндэнцыі, інфармальную адукацыю, падыходы, метады, прафесіяналізм, кадры.

Keywords: adult additional education, time, trends, informal education, approaches, methods, professionalism, personnel.

Анаталія: у гэтым артыкуле пазначаны асноўныя асаблівасці сучаснай эпохі, якія ўплываюць на развіццё дадатковай адукацыі дарослых, вызначаны асноўныя тэндэнцыі развіцця дадатковай адукацыі дарослых.

Summary: This article outlines the main features of the modern era that affect the development of adult additional education, and identifies the main trends in the development of adult additional education, and identifies the main trends in the development of adult additional education.

Значнасць і актуальнасць дадатковай адукацыі, тэндэнцыі, перспектывы развіцця, формы і метады працы, абмяркоўваецца ўжо працяглы час. Якія ж сучасныя тэндэнцыі і перспектывы развіцця дадатковай адукацыі сёння? Якія выклікі цяперашняга стагоддзя?

Сучасны этап развіцця нашага грамадства характарызуецца пераменамі ва ўсіх сферах дзейнасці. Вызначальнымі фактарамі гэтых пераменаў з'яўляюцца: навукова-тэхнічны прагрэс, які прывёў да аўтаматызацыі і рэабілітацыі вытворчасцей, да павышэння якасці жыцця большасці насельніцтва, з аднаго боку, з другога боку, да нарастаючым беспрацоўі, з'яўленню велізарнай колькасці не занятых працай людзей, а таксама глабалізацыя рынку працоўных рэсурсаў, тавараў і паслуг. Такі стан спраў патрабуе ад прафесійных кадраў мабільнасці і здольнасці пастаянна папярэняць і ўдасканальваць свае веды і кампетэнцыі. Навучанне на працягу ўсяго жыцця для асабістага і прафесійнага развіцця, змены роду заняткаў, авалодання шырокапрофільнай кваліфікацыяй ў адпаведнасці з прапановай і попытам на высокакваліфікаваныя кадры становіцца неабходным умовай прафесійнай і асобаснай самарэалізацыі [1]. Павелічэнне працягласці жыцця людзей і высокі працэнт дарослага насельніцтва, ня тудозанятых, ставіць новыя праблемы.

Асаблівасці функцыянавання і развіцця дадатковай адукацыі ў цяперашні час звязаны з сацыяльна-культурнымі, дэмаграфічнымі, эканамічнымі, палітычнымі, экалагічнымі і іншымі крызісамі сучаснасці. У сувязі з чым змянілася і ўспрыманне свету сучасным чалавекам.

Змененням у свеце дарослы чалавек можа супрацьпаставіць толькі змена ўласнага рэсурсу. Чалавек як жывая сістэма вымушаны пастаянна ўраўнаважваць сваю ўнутраную сераду з асяроддзем навакольнага свету. Тэмп пераменаў настолькі імклівы, што чалавек успрымае свет як няўстойлівы і непрадказальны, праблема адаптацыі да імкліва зменлівых умоў канкурэнтнага асяроддзя тлумачыцца неабходнасцю прыняць навакольнае рэальнасць і знайсці сваё месца ў свеце, які змяняецца, абумоўлівае рост патрэбаў дарослага ў навучанні на ўсіх этапах жыццёвага шляху [1].

У сувязі з гэтым на сучасным этапе развіцця дадатковай адукацыі дарослых назіраецца рост узроўню патрабаванняў да зместу і якасці адукацыі ў адказ на выклікі часу і ўскладненне сацыяльных і асобасных патрэбаў у сферы адукацыі. Існуе тэндэнцыя стварэння Інстытута адкрытай адукацыі, якое накіравана на набліжэнне зместу навучання да рэальнага жыцця, на стварэнне гнуткіх адукацыйных праграм, розных формаў і метадаў навучання.

Калі да фармальнай адукацыі прынята адносіць адукацыйныя праграмы з выразнымі мэтамі, праграмамі, якія прадугледжваюць абавязковую

выніковую атэстацию і атрыманне дакумента аб адукацыі, то да нефармальнай адукацыі прынята адносіць адукацыйны працэс, які адбываецца за мяжой традыцыйнага (фармальнага, нарматыўнага) адукацыі і прызначаны для рэалізацыі пазнавальных запытаў і патрэбаў розных груп дарослага насельніцтва і не прадугледжвае абавязковую выніковую атэстацию, прысваенне кваліфікацыі і выдачу дакумента аб адукацыі.

Нефармальная адукацыя, размяшчаецца паміж фармальнай і інфармальнай адукацыяй. Ад фармальнай адукацыі яно адрозніваецца адсутнасцю жорсткіх правілаў, рэгламентаў і пагадненняў, арыентуецца на рэальныя адукацыйныя патрэбы розных сацыяльных, дэмаграфічных, прафесійных супольнасцяў дарослага насельніцтва. У той жа час нефармальная адукацыя з'яўляецца больш усвядомленай, арганізаванай і кіраванай, чым інфармальная адукацыя [2].

Інфармальная (або пазаінстытуцыянальная) адукацыя можна трактаваць як "індывідуальную пазнавальную дзейнасць, якая суправаджае паўсядзённае жыццё і не абавязкова носіць мэтанакіраваны характар «[3], калі чалавек ператварае адукацыйныя патэнцыялы грамадства ў дзейсныя фактары свайго развіцця" [4]. Гэта найважнейшая крыніца духоўнага ўзбагачэння чалавека, яго ўнутранага свету, што з'яўляецца важным аспектам і асобасна-прафесійнага развіцця.

З пункту гледжання ўсвядомленасці, можна падзяліць усе віды інфармальнай адукацыі на дзве глабальныя катэгорыі: усвядомленае (мэтанакіраванае), кіраванае самаадукацыя і неўсвядомленае (спантаннае, выпадковае), некіраваная самаадукацыя.

Да ўсвядомленай самаадукацыі мы адносім самастойны пошук адказаў на хваляючыя пытанні, пошук рашэння якія ўзнікаюць праблем, у тым ліку праблем у прафесійнай дзейнасці; набыццё новых ведаў праз сучасныя інфармацыйныя тэхналогіі (у выпадку ўсвядомленага пошуку); чытанне, наведванне ўстаноў культуры, устаноў асветніцкага характару (музеі, выставы, бібліятэкі і да т.п.); выкананне той ці іншай працы пад кіраўніцтвам кампетэнтнага спецыяліста; да неўсвядомленай самаадукацыі мы можам аднесці такую інфармальную адукацыю, якая адбываецца спантанна і істотна ўплывае на асобаснае і прафесійнае развіццё. Выпадковая размова, уражанні ад паездкі, культурных мерапрыемстваў, прачытанай кнігі – усё гэта можа паслужыць штуршком да пераасэнсавання сябе і свету, да нейкага важнага адкрыцця, да змен. [5].

Заахвочванне да развіцця і самаўдасканалення часта крыецца менавіта ў інфармальнай адукацыі. І калі інфармальная адукацыя падахвочвае і стымулюе, спрыяючы глыбіннаму разуменню і пераасэнсаванню чалавекам сваіх унутраных актуальных запатрабаванняў, то фармальная і нефармальная адукацыя спрыяюць мэтанакіраванаму вывучэнню пастаўленых пытанняў і задач, арыентуючыся на пэўны вынік.

Такім чынам, дадатковая адукацыя - гэта сістэма, якая інтэгруючы ў сабе фармальную, нефармальную і інфармальную адукацыю, задавальняе дзяржаўныя, сацыяльныя і асобныя запатрэбы.

Аднак, паводле канцэпцыі "Адукацыя на працягу жыцця", бесперапынная адукацыя павінна ўспрымацца не як ідэя надбудовы, дадатковага навучання ў тых выпадках, калі асноўнага не хапае, а як аснова кар'ернага росту і падтрымання прафесійных навыкаў і ўменняў на працягу ўсяго жыцця [6].

Яшчэ адна асаблівасць сучаснасці, якая ўплывае на тэндэнцыі функцыянавання і развіцця дадатковай адукацыі ў тым, што постіндустрыяльнае грамадства як пераходнае да інфармацыйнага стварае новыя ўмовы працоўнай дзейнасці, дзе на змену прынцыпу прадукцыйнасці прыходзіць прынцып якасці. Якасны прадукт можа быць створаны толькі ў працэсе зацікаўленай і ініцыятыўнай працы. Такая праца адносна незалежная ад прымусу і стымулявання, але залежыць ад цэлага комплексу ўмоў арганізацыі, якія ствараюць унутраны матывацыйны настрой работніка на самаактуалізацыю ў прафесійнай дзейнасці. Змяненне ўсёй сістэмы сацыяльных адносін у краіне прывяло да дынамічнага росту ўзроўню самасвядомасці і дамаганняў работнікаў: да павышэння іх імкнення да больш высокай аплаты працы, з'яўлення патрэбаў у камфортных умовах і характары прафесійнай дзейнасці, да ўзнікнення новых уяўленняў аб узроўні і якасці жыцця [7].

Нежаданае кіраўніцтва арганізацый лічыцца з гэтымі новымі рэаліямі, неразуменне неабходнасці затрат на правядзенне рэгулярнага навучання супрацоўнікаў, у тым ліку карпаратыўнага, вядзе да дэмотывацыі работнікаў, арганізацыйных канфліктаў, зніжэння эфектыўнасці і якасці дзейнасці. На жаль, у большасці арганізацый назіраецца нізкі ўзровень сацыяльнай і вытворчай актыўнасці работнікаў, іх зацікаўленасці ў рэзультатыўнай і якаснай працы. Стварэнне ўмоў працоўнага жыцця, якія садзейнічаюць рэалізацыі ініцыятывы работніка і актуалізацыі яго асабістых мэт у працэсе працоўнай дзейнасці, з'яўляецца залогам эфектыўнай дзейнасці не толькі самога работніка, але і ўсёй арганізацыі ў цэлым. У сувязі з гэтым кіраванне сёння павінна быць практычным і перадавальным.

Арыентацыя на якасць і вынік дыктуе новыя, больш высокія патрабаванні, да ўзроўню падрыхтоўкі спецыяліста, да прафесійных навыкаў, здольнасці прымаць самастойныя рашэнні, умению працаваць з вялікімі аб'ёмамі інфармацыі, апрацоўваць яе і выбіраць неабходную для паспяху задачу.

Яшчэ адным выклікам сучаснасці з'яўляецца высокая хуткасць і зменлівасць, ні для каго не сакрэт, што большасць новых ведаў і

тэхналогій губляе сваю актуальнасць у сярэднім ужо праз 3-5 гадоў. У сувязі з гэтым, навучальныя планы адукацыйных праграм прафесійнай адукацыі губляюць сваю актуальнасць яшчэ не будучы "абкатанымі", штогод нараджаюцца дзясяткі новых прафесій, да якіх ніхто не рыхтуе. Прафесійная падрыхтоўка не паспявае за гэтымі зменамі ў сілу вялікай зафармалізаванасці, што і аказвае ўплыў на дадатковую адукацыю праз розныя формы.

У сітуацыі высокай мабільнасці і нявызначанасці важнае значэнне набывае самаадукацыя, а таксама развіццё новых форм адукацыйнага працэсу, пры якіх выбудоўваецца індывідуальная траекторыя навучання і саманавучання, арыентаваная на прафесійнае і асобнае развіццё. Пры гэтым відазмяняюцца і тэхналогіі навучання, выкладанне набывае рысы трэнерства, фасілітацыі, кансультавання і коучінга. Павялічваецца папулярнасць дыстанцыйнага навучання і сеткавага ўзаемадзеяння. Высвятляюцца і новыя аспекты якасці адукацыі, у прыватнасці значным уяўляецца не толькі вынік навучання, але і сам працэс навучання, арыентаваны на стварэнне адэкватных умоў для атрымання якаснага выніку.

Сучасная адукацыя дарослых павінна спалучаць у сабе два тыпы адукацыі: "якая захоўвае" і "апераджальнае".

Мэтаі «захоўваючай» адукацыі з'яўляецца засваенне ўстойных падыходаў, метадаў і правілаў для таго, каб эфектыўна працаваць у вядомых, паўтаральных і стандартных сітуацыях. Апераджальнае адукацыю арыентавана на перспектыву, на падрыхтоўку да працы ў новых умовах і ў сітуацыях, якія на сённяшні дзень можна толькі прагназаваць. У эпоху інфармацыйных тэхналогій, эпоху высокай мабільнасці і зменлівасці вызначальную ролю ў адукацыі, як і ў іншых сферах чалавечага жыцця, гуляе фактар часу. У сувязі з гэтым важнымі задачамі сучаснай дадатковай адукацыі дарослых з'яўляюцца арганізацыя працэсу навучання ў сціслы часовыя тэрміны, а таксама зрушэнне акцэнтаў з перадачы ведаў на забеспячэнне ўмоў, неабходных для авалодання спосабамі самастойнага асваення і папаўнення неабходных ведаў, пераход у рэжым "самаразвіцця".

Для забеспячэння стабільнасці і эфектыўнасці работы сістэмы адукацыі пры распрацоўцы сучасных навучальных праграм неабходны аналіз і прагноз адукацыйных патрэб дарослага насельніцтва, прагноз патрэбнасцей арганізацый і прадпрыемстваў у змяненні прафесійна-кадравага патэнцыялу, зыходзячы з адпаведных змяненняў навакольнага асяроддзя, тэхналогій і сістэмы кіравання [8].

У выніку адзначаем, што сучаснай эпосе, характэрныя: зменлівасць, хуткасць, мабільнасць і супярэчлівасць, у сувязі з чым адбываецца зрушэнне акцэнтаў:

1) галоўнай задачай становіцца не толькі зафіксаваць, апісаць, вымераць і праверыць эксперыментальна, але і стварыць нешта новае;

2) на змену принципу прадукцыйнасці прыходзіць принцип якасці, што, з аднаго боку, прад'яўляе высокія патрабаванні да ўзроўню падрыхтоўкі спецыяліста, да яго прафесійным навыкам і кампетэнцыям і падахочвае работніка пастаянна павышаць сваю кваліфікацыю, з другога боку, стымулюе кіраўнікоў пераглядаць сістэму матывацый персаналу, а таксама ствараць спрыяльныя ўмовы для мяне ў цэлым.

Супярэчлівае працэсаў, якія адбываюцца ў грамадстве, абумоўлівае таксама наяўнасць наступнай тэндэнцыі: з аднаго боку, рост беспрацоўя, наяўнасць канкурэнцыі за працоўныя месцы павялічвае попыт на адукацыйныя паслугі, з другога боку, узрослы ўзровень самакаштоўнасці асобы павышае патрабаванні асобы як да працадаўцы, выбару месца і падыходных умоў для прафесійнай самарэалізацыі, адпаведнасць, адпаведнасць якасці адукацыі.

Такім чынам, выклікі цяперашняга стагоддзя прад'яўляюць новыя патрабаванні і да дадатковай адукацыі дарослых. Сярод тэндэнцый, якія ўжо намеціліся ў гэтай сферы, можна вылучыць наступныя:

1. Пераарыентацыя з масава-рэпрадуктыўнага падыходу на індывідуальна-творчы.

2. Зрушэнне акцэнтаў з рэтрансляцыі ведаў на пошук новых рашэнняў, а таксама на стварэнне ўмоў для самаразвіцця.

3. Арыентацыя на якасць.

4. Інтэграцыя фармальнай, нефармальнай і інфармальнай адукацыі.

5. Фарміраванне новага тыпу адукацыі - крэатыўнага або інавацыйнага, які характарызуецца мабільнасцю, гнуткасцю, шырынёй, вяртытэўнасцю, сеткавым узаемадзеяннем і партнёрствам.

Спіс выкарыстанай літаратуры

1. Вершлоўскі С.Г. Бесперапыннае адукацыю як фактар сацыялізацыі // Грамадства «Веды» Расіі, 2000.

2. Жалован С.В. Праактыўнае кіраванне ў сістэме дадатковай прафесійнай адукацыі ў канкурэнтным асяроддзі // Чалавек і адукацыя. – 2014. – № 4.

3. Жаафар К.Э. Дадатковая адукацыя дарослых: выклікі XXI стагоддзя // Матэрыялы III Міжнароднай канферэнцыі “Міжнароднае супрацоўніцтва ў адукацыі ва ўмовах глабалізацыі” – (Сімферопаль – Алушта, 16-20 верасня, 2015 г.).

4. Акерэшка А.У. Віды інфармацыйнай адукацыі як сэнсаўтваральныя фактары асобасна-прафесійнага развіцця настаўніка // Чалавек і адукацыя. – 2015. – № 1. 5. Каралева Е.Г. Адукацыйныя запыты і прафесійны вопыт дарослых як умова арганізацыі іх навучання // Чалавек і адукацыя. – 2015. – № 1.

6. Прыкот В.Г. Бесперапынная дадатковая прафесійная адукацыя: новыя магчымасці і прававое поле // Чалавек і адукацыя. – 2012. – № 3. – С. 17-21.

7. Сельмановіч, В.Л. Актуальныя напрамкі развіцця сістэмы дадатковай адукацыі дарослых у сферы АПК / В. Л. Сельмановіч, Ю. Н. Шастакоў. // Тэхнічнае забеспячэнне інавацыйных тэхналогій у сельскай гаспадарцы. Зборнік навуковых артыкулаў міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі, - 2020. С. 572-575.

8. Яковчик, Н. С. Опережающая подготовка кадров как ключевой фактор развития агробизнеса через цифровую трансформацию в АПК / Н. С. Яковчик, Н. Н. Романюк, В. Н. Бабин // Техническое обеспечение инновационных технологий в сельском хозяйстве: Сборник научных статей Международной научно-практической конференции, Минск, 26–27 ноября 2020 года. – Минск: БГАТУ. – С. 44-50.

УДК 377.112.4

Л.Л. Молчан, канд. пед. наук, доцент,

И.Е. Жабровский, канд. с.-х. наук, доцент

*Республиканский институт профессионального образования,
г. Минск*

ОТКРЫТОЕ УЧЕБНОЕ ЗАНЯТИЕ КАК ИНСТРУМЕНТ РАЗВИТИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ МАСТЕРА ПРОИЗВОДСТВЕННОГО ОБУЧЕНИЯ

Аннотация: в данной статье представлено обоснование необходимости организации методической работы по выявлению, обмену положительным педагогическим опытом в процессе организации открытых учебных занятий. Изложены рекомендации по методике подготовки и реализации открытого учебного занятия. Материалы представлены на основе изучения опыта проведения открытых учебных занятий мастерами производственного обучения.

Ключевые слова: культура педагогической деятельности мастера производственного обучения, открытое учебное занятие, анализ и рефлексия хода и результатов учебного занятия.

Abstract: this article presents the rationale for the need to organize methodological work to identify and exchange positive pedagogical experience. Recommendations on the methodology of preparation and implementation of an open training session. The materials are presented on the basis of studying the experience of conducting open training sessions of masters of industrial training.

Keywords: culture of pedagogical activity of the master of industrial training, open training session, analysis and reflection of the course and results of the training session.

Введение

Объектом данного исследования является процесс формирования педагогической культуры мастера производственного обучения.

Культура профессионально-педагогической деятельности – это качественный показатель ее уровня [2, 5], в котором интегрированы техноло-